

Düşünce

Metin ÖZDEMİR*

📷 Eser: Yusuf Coşkun BENEFEŞE

KUR'ÂN AÇISINDAN
ALLAH'I TANIMA
MARİFETULLAH

“Kur'ân Allah'ın tanınması/marifetullah konusunda gözleme dayalı bir akıl yürütmeyi esas alır: Ona göre öncelikle Allah'ın âyetlerine ve yaratıklarına bakmamız gerekir.”

Allah (c.c)'i anlama ve tanıma, Temel İslâm Bilimleri içerisinde, esas itibariyle Kelâm disiplininin konusudur. Kelâm, ilmî bir disiplin olarak en yaygın şekliyle, “Kendisi aracılığıyla İslâm’ın inanç esaslarını kesin deliller ortaya koyarak ispat edip onlara ilişkin şüpheleri ortadan kaldırmaya güç yetirilen ilimdir.”¹ tarzında tanımlanır. Bu ilmin en önemli kaynakları, Kur’ân ve sağlam işleyen akıldır. Kur’ân hem aklı işletmenin önemine sıkça değinir, hem de onun sağlam bir şekilde nasıl işletilebileceğinin yöntemlerini örnekleriyle gösterir. Bu yüzden biz bu yazımızda, öncelikle Kur’ân’ın bize Allah (c.c)’i hangi yöntemlerle nasıl anlamamız ve tanımamız gerektiğine ilişkin tavsiyelerine kısaca değinmeye çalışacağız.

Kur’ân’da varlık, Allah ve diğerleri/mâ-sivâhu olmak üzere iki kısma ayrılır. Allah, varlığında hiç kimseye muhtaç olmayan², varlığından önce yokluğun bulunmadığı, kendiliğinden ezeli ve ebedî olarak var olan³ Zorunlu Varlık’tır. Diğerleri/mâ-sivâhu ise, var-

lıkları için başkasına/Zorunlu Varlık’a muhtaç olan, O’nun tarafından yaratılıp yetiştirilen, beslenen ve terbiye edilen, varlıkları veya yoklukları mümkün varlıklardır.⁴ Bu Zorunlu Varlık’ın/Allah’ın varlığının bilinmesi, O’nun bir ve tek olarak zat ve sıfatlarıyla birlikte gereği gibi tanınabilmesi⁵, diğer iman esaslarının olmazsa olmaz şartıdır. Zira Allah’ın varlığı ve birliği konusu bilinmeden diğer iman esaslarının kabul edilmesi mümkün değildir. Kur’ân da bu gerçekten hareketle, Allah’ın varlığının ve birliğinin bilinmesi, tanınması ve doğru bir şekilde anlaşılması konusuna çok geniş bir yer ayırır. Aşağıda Kur’ânî öğretinin bu konuya ilişkin yaklaşım ve tavsiyelerine dair örneklerinden bir kısmına değinilecektir.

Kur’ân Allah’ın tanınması/marifetullah konusunda gözleme dayalı bir akıl yürütmeyi esas alır: Ona göre öncelikle Allah’ın âyetlerine ve yaratıklarına bakmamız gerekir. Gece ve gündüz, güneş ve ay, Allah’ın âyetleri; O’nun varlığını ve birliğini kanıtlayan açık belgelerdir. Her ikisini de yedi kat olan gök ile yeri ve bu ikisi arasında-

kileri de O yaratmıştır. Güneş, ay ve bütün yıldızlar O’nun emrine boyun eğmişlerdir. Bunların hiçbirisi, asla O’nun koyduğu yasaların ve kanunların dışına çıkamaz. Yaratma ve emir/varlıkları dilediği gibi biçimlendirme ve yönlendirme yalnızca O’na aittir.⁶

Kur’ân, insanın bu gerçeği, en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün cisimleri ve varlıkları oluşturan temel yapı taşlarını, ayrıntılı bir şekilde görüp bilmeye ihtiyaç duymadan, sadece yalın bir gözlem ile fark edebileceğini kabul eder. İnsanın bunu anlaması için atomu ve atom altı âlemi, fotonların kuantum mekaniği tarafından nasıl yönetildiklerini ya da hücre biyolojisini ayrıntılı bir şekilde bilmesine gerek yoktur. Bunun için onun, gözünü gökyüzüne çevirmesi yeterlidir. Oraya defalarca baksa bile bir kusur bulamayacak, her şeyin orada mükemmel bir düzen içerisinde yaratıldığını ve yerli yerine konulduğunu görecektir.⁷ Yine insan, gelişmiş bir teleskopla oraya baktığında görebileceği muhteşem manzaralar bir yana, çıplak bir gözle baktığında bile gittikçe derinleşen

uzay boşluğunun yıldızlarla nasıl göz kamaştırıcı bir güzellikte süslendiğini hemen fark edecektir.⁸ Kur'ân, bize bütün bu gerçeklerle yüzleşen akıl ve insaf sahibi insanlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorulduğunda, onların hiç tereddüt etmeden "Allah" diyeceklerini bildirmektedir.⁹ Yine Kur'ân, bu gerçeklerden yüzünü çevirip kendi heves ve arzularının peşinden koşan inkârcılara ise şu can alıcı soruyu yöneltir: "Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdır?" Bütün bu göstergeler, bütün eşyanın Allah tarafından yaratıldığına tanıklık ettiğine göre, kendisine kulluk edilmesi gereken tek varlık O'dur. Çünkü kulluğa layık olan yalnızca bütün varlığın sahibi ve yaratıcısı olanıdır. İnsan, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden bunca sağlam kanıt ve belgeleri gördükten sonra, nasıl olur da hiçbir şey yaratamayan, bizzat kendileri yaratılmış olan varlıklara kulluk edebilir ya da onları

Allah'a ortak koşabilir?¹⁰ Daha da kötüsü, her şeyin kendiliğinden gerçekleştiğini, bu nedenle hayatının bütünüyle boş ve anlamsız olduğunu, dolayısıyla bu dünyaya sadece yaşamak ve ölmek için geldiğini¹¹ düşünebilir?

O halde akıl ve insaf sahibi her mü'min, gökleri ve yeri Allah'ın yarattığını bu şekilde açık kanıtlarıyla birlikte gördükten sonra, O'nun, bunların benzerini de yaratmaya kâdir olduğuna inanmalıdır.¹² Yalnızca bir ve tek olan Allah'a kulluk etmeli, dua ve yakarışını sadece O'na yöneltmelidir.¹³ Kısacası O'nu zatına ve şânına yakışır bir biçimde tanımalıdır: O, gökleri ve yeri yaratan, yedirep içiren fakat Kendisi yiyip içmeyendir.¹⁴ Bir ve tektir. Bütün varlıklar O'na muhtaç, fakat O, hiçbir şeye muhtaç değildir. O, Hıristiyanların inandıklarının aksine, doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir.¹⁵ O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi işiten ve

her şeyi görendir.¹⁶ Yine O, her şeyi ezeli bilgisiyle olduğu gibi bilendir.¹⁷ Dolayısıyla her şeyi belli bir ölçüye göre yaratmış ve onları yaratılış amaçlarına uygun melekelerle donatmıştır.¹⁸ Bütün sonuçları, sebepleriyle birlikte O takdir etmiştir. Bu yüzden her hangi bir sonucu hedefleyen herkesin bu sebeplere sarılması gerekmektedir.¹⁹ Sebeplere sarılmadan ne bu dünyada ne de âhirette herhangi bir sonuca ulaşmak mümkündür.²⁰

Dipnot

* Prof. Dr.

- 1 el-İcî, *el-Mevâkıf Fi İlimi'l-Kelâm*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, trhsz., s. 7.
- 2 112/İhlâs, 2.
- 3 57/Hadîd, 3.
- 4 1/Fâtiha, 1.
- 5 22/Hacc, 74.
- 6 7/A'râf, 54; 41/Fussilet, 37.
- 7 67/Mülk, 3-4.
- 8 37/Sâffât, 6; 67/Mülk, 5.
- 9 29/Ankebût, 62; 31/Lokmân, 25; 39/Zümer, 38; 43/Zühuf, 9.
- 10 16/Nahl, 20; 25/Furkân, 3.
- 11 45/Câsiye, 24.
- 12 17/İsrâ, 99; 36/Yâsin, 81.
- 13 23/Mü'minûn, 117; 72/Cin, 18.
- 14 6/En'âm, 14.
- 15 112/İhlâs, 1-4.
- 16 42/Şûrâ, 11.
- 17 2/Bakara, 29.
- 18 87/A'lâ, 3.
- 19 18/Kehf, 84-85.
- 20 53/Necm, 39.